

## МУЗЫЧНАЯ КУЛЬТУРА Ў НАЦЫЯТВОРЧЫХ ПРАЦЭСАХ

ІРЫНА ШУМСКАЯ

**Анотацыя:** Артыкул прысвечаны выяўленню месца музычнай творчасці ў нацыянальнай культуры і яе ролі ў міжкультурных стасунках паміж рознымі этнічнымі групамі і грамадскімі супольнасцямі. Разглядаецца праблема спецыфікі міжкультурнага дыялогу ва ўмовах глабалізацыі і дамінавання масавай культуры. Падкрэсліваецца думка аб тым, што музыка з'яўляецца адным з найлепшых сродкаў міжкультурнага ўзаемадзеяння, таму ад кірунку развіцця музычнай культуры краіны пэўным чынам залежыць і аўтарытэтнасць апошняй у свеце.

**Ключавыя словы:** музычная творчасць, кампазітарская дзейнасць, міжкультурная камунікацыя, нацыянальная культура.

## MUSIC CULTURE IN NATION-BUILDING PROCESSES

**Abstract:** The article is devoted to identifying the place of music in national culture and its role in cross-cultural relations between different ethnic groups and social communities. We consider the forms of intercultural dialogue in the process of globalization and domination of mass culture. Special attention is paid to the idea that music is one of the best ways of cross-cultural interaction, and, therefore, the path of national musical culture development determines the country's prestige in the world.

**Keywords:** Music, Composing Activities, Cross-Cultural Communication, National Culture.

Для сучаснай еўрапейскай культуры характэрны, з аднаго боку, ускладненне дынамікі, інтэнсіфікацыя глабалізацыйных працэсаў і мадэрнізацыя адносін паміж рознымі суб'ектамі соцыуму, а з другога – павелічэнне дыферэнцыраванасці і кшталтаванне контркультурных парадыгмаў. Нягледзячы на шырокае распаўсюджванне ўніфікацыі культурных каштоўнасцей, на фоне пераходу да постіндустрыяльнай эры назіраецца шырокая разнастайнасць культур і ўзмацненне прынцыпаў міжкультурнага дыялогу. У такіх варунках узрастае значнасць этнічнай ідэнтычнасці і праблемы захавання самабытнасці нацыянальных культур, якія займаюць важнае месца ў працэсе міжкультурнай камунікацыі.

Месца музыкі ў сістэме нацыянальнай культуры цесна спалучаецца са спектрам тых духоўных скрыжаляў, якія застаюцца амаль нязменнымі на фоне сацыяльных пераўтварэнняў. Паводле апытання, праведзенага адносна нядаўна ў Дагестане (Гаджимурадова, 2009), музыка ўваходзіць у пяцёрку найбольш уплывовых этнаінтэгруючых фактараў паміж народамі. Музычныя ўзоры нярэдка выкарыстоўваюцца ў якасці этнічных сімвалаў (своеасаблівых “маркераў”), якія свядома вылучаюцца для ўзмацнення пэўнай грамадскай супольнасці. А яскравае ўвасабленне этнічных традыцый у музычнай творчасці дазваляе найлепшым чынам прэзентаваць пэўны этнас, нацыю, народ не толькі ў сферы мастацтва, але і на ўзроўні сусветнай культуры. Нездарма знакаміты нямецкі кампазітар Рыхард Вагнер (Wagner, 1911: 414) зазначаў, што “музыка і нацыя адзіныя”.

Разам з тым традыцыя ўвасаблення этнічнасці ў музыцы не з'яўляецца статычнай, аб чым, напрыклад, можа красамоўна сведчыць дзейнасць сучасных фальклорных калектываў і этна-гуртоў. Аб гэтым пісаў яшчэ Тэадор Адорна (Adorno, 2001: 34), падкрэсліваючы, што “традыцыю, як і кожную філасофска-гістарычную катэгорыю, не варта ўяўляць сабе ў выглядзе вечнай эстафеты пакаленняў, стыляў, манер, на працягу якой адзін майстар перадае другому сваё мастацтва, свае навукі”. Пры гэтым традыцыя прадугледжвае некаторую варыятыўнасць сродкаў захавання і прадстаўлення нацыянальнай культурнай спадчыны.

Музычную культуру можна разглядаць і ў якасці своеасаблівай візітоўкі дзяржавы, да таго ж менавіта музыка здольна паяднаць людзей розных нацыянальнасцей з абсалютна рознымі сістэмамі каштоўнасцей. Мы чуем гукі твораў Рыхарда Вагнера і згадваем Германію, слухаем Эдварда Грыга – і думкі ляцяць да Нарвегіі, мазуркі Фрыдэрыка Шапэна адразу нагадваюць аб тым, што ён “сэрцам – паляк”, іншымі словамі, творчасць славетных кампазітараў з'яўляецца выдат-

ным сродкам папулярызацыі іх радзімы. Апроч таго, гэта яшчэ і прыбытковы бізнес. Аднак у айчынных сувенірных крамах часта побач з дыскамі мясцовых фолк-гуртоў знаходзяцца “шэдэўры” расійскага шансону. На галоўным фестывалі краіны “Славянскі базар”, які некаторымі палітычнымі дзеячамі характарызуецца як “узор духоўнасці”, мы штогод назіраем вульгарную вакханалію прымітыўнай рускамоўнай папсы. У дадатак да гэтага: аб многіх выдатных прадстаўніках айчыннай музычнай творчасці, імёны якіх грымяць далёка за межамі Беларусі, большасць яе жыхароў банальна не ведае нічога.

Пры спробе знайсці адказ на пытанне, якія кампазітары маглі б выступаць у ролі нашых нацыянальных сімвалаў, чамусьці ўтвараецца дзіўная лакуна, якую нават музыказнаўцы не ў стане належным чынам запоўніць. Напрыклад, на творчасць геніяльнага Мечыслава Карловіча, што бліскуча ўвасобіў у сімфанічнай музыцы традыцыйны беларускі мелас, нашы суайчыннікі пазіраюць нібыта звонку, у адрозненні ад палякаў, якія лічаць яго сваім (і не беспадстаўна – з улікам таго, што большасць жыцця кампазітар пражыў на польскай зямлі). Між тым, дзякуючы сваёй універсальнай фактуры, музыка выступае адным з найлепшых сродкаў міжкультурнай камунікацыі, таму фактычна пры дапамозе музычных сродкаў можна ўплываць не толькі на калектыўную свядомасць пэўнай супольнасці, але і на ўзровень прэстыжнасці краіны, з якой яна паходзіць.

Існуе пэўная карэляцыя (якую, на нашу думку, не варта лічыць усяго толькі выпадковым супадзеннем) паміж ступенню развітасці музычнай індустрыі (тут маецца на ўвазе не толькі запатрабаванасць прадуктаў сучаснай мас-культуры, але і распаўсюджанне класічнай музыкі, механізмы прамоцыі фальклору, тэхнічная аснашчанасць канцэртнай інфраструктуры, інтэнсіўнасць музычнага жыцця і г.д.) і рангам уплывовасці краіны на сусветнай палітычнай арэне. Як вядома, агульнапрызнанымі лідарамі ў сістэме музычнай індустрыі выступаюць ЗША, Вялікабрытанія і Германія, і адначасова яны ж з’яўляюцца вельмі аўтарытэтнымі фігурамі ў палітычнай сферы. Зразумела, што Беларусь на дадзеным этапе свайго развіцця не толькі не можа марыць пра набліжэнне да гэтых пазіцый, але і досыць часта нават не ў стане ажыццявіць годнае прэзентаванне музыкі сваіх творцаў на лакальным узроўні.

У айчынным музыказнаўстве на працягу доўгага часу панавала памылковае меркаванне, што да Кастрычніцкай рэвалюцыі беларусы не мелі ні прафесійнай музыкі, ні ўласных кампазітараў, ні нацыянальных музычных калектываў. І нібыта толькі звяржэнне ўлады памешчыкаў і капіталістаў, перамога працоўных мас стварылі выключна спрыяльныя ўмовы для росквіту духоўных сіл беларускага народа і яго мастацкіх здольнасцей.

Безумоўна, з сучаснага пункту гледжання гэтка выказванні прадстаўляюцца суцэльным абсурдам, бо музычныя дзеячы нашага краю не проста мелі высокі ўзровень адукаванасці, выканальніцкага майстэрства і палёту думкі, а часам яшчэ і рабілі значныя творчыя адкрыцці, якія ўплывалі на ход развіцця ўсёй еўрапейскай музычнай культуры. Звернем увагу хаця б на славурых Радзівілаў, сярод якіх былі і адораныя кампазітары і не менш выдатныя мецэнаты, што сваімі намаганнямі спрыялі росквіту музычнага мастацтва як на землях нашых продкаў, так і за іх межамі. Напрыклад, паланэзы Мацея Радзівіла з'яўляюцца самымі раннімі аркестравымі ўзорамі гэтага танца ў Еўропе. Іншы прадстаўнік легендарнага сямейства – Антоній Генрык Радзівіл – фактычна апырэдзіў свой час у створанай ім сістэме лейтматываў, якую пазней увёў у оперную практыку Рыхард Вагнер (Сасноўскі, 2009).

Падобных прыкладаў можна прывесці яшчэ шмат. Але больш важна асэнсаваць і даказаць тое, што Беларусь – не бедная падчарка без пасагу і не малодшая сястра ў сям'і славянскіх народаў, а паўнаважлівая краіна з багатай культурай і шчодро адораным на таленты народам. І асабліва з улікам таго, што мы не можам сёння пахваліцца ўплывовай роляй на сусветнай палітычнай арэне, трэба неадкладна пачаць працаваць над тым, як найбольш выгадна скарыстаць наш культурны патэнцыял для пазіцыянавання беларусаў на міжнародным узроўні і як не страціць нашу этнічную самабытнасць ва ўсепаглынальным працэсе міжкультурнага ўзаемадзеяння з іншымі краінамі.

На жаль, у сучасным беларускім грамадстве назіраюцца амаль супрацьлеглыя тэндэнцыі. Адсутнасць добрай прамocyі ўласнай музычна-творчай дзейнасці ў сукупнасці з ігнараваннем на ўзроўні масавай свядомасці дасягненняў айчынных дзеячаў музычнай культуры, татальная культурная экспансія на адпаведным рынку і ў сістэме мас-медыя музычных артэфактаў расійскага паходжання прывялі да таго, што нацыянальны творчы прадукт аказаўся прыдатным на ўзроўні, набліжаным да маргінальнай субкультуры, спажывацямі якой з'яўляецца вузкае кола свядомых адэптаў і пэўная частка выпадкова далучаных аматараў.

Менавіта цяпер, на пачатку XXI стагоддзя, для беларусаў надыйшоў час чарговай “пераацэнкі каштоўнасцей” – перш за ўсё, каштоўнасцей уласнай культуры, якая, безумоўна, вартая таго, каб быць шырока вядомай ва ўсім свеце. Ва ўмовах глабалізацыі і значнай актывізацыі міжкультурных кантактаў музычна-творчая дзейнасць можа выконваць ролю такога ўнікальнага механізму, які дазваляе не толькі годна прэзентаваць свой народ, але і наогул садзейнічаць плённаму развіццю міжнародных стасункаў.

Дзяржаўная культурная палітыка павінна быць скіраваная на тое, каб у недалёкай будучыні сусветную культурную прастору ўжо немагчыма было сабе ўявіць без выразнай прысутнасці “беларускага субстрату”, а нашы таленавітыя кампазітары і музыканты пачалі нарэшце граць ролі вядучых салістаў у магутным аркестры агульнаеўрапейскай культуры.

### ***Бібліяграфія***

1. Адорно, Теодор (2001). *Эстетическая теория*. Москва: Республика.
2. Гаджимурадова, Зугра и Гаджимурадова, Жанна (2009). “Особенности этнической и государственной идентичностей в самосознании русской молодежи Дагестана”, *Мир психологии*, № 3: 78-84.
3. Сасноўскі, Зміцер (2009). *Гісторыя беларускіх музычных уплываў*. Мінск: Медысонт.
4. Wagner, Richard (1911). *Mein Leben*. Leipzig: Breitkopf & Härtel.